

Tarih ve Poiesis: Çağdaş Kıta Avrupası Politik Teorisinde Üretimi Yeniden Düşünmek

Cem OTO¹

¹ Hacettepe Üniversitesi, cem.oto@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0286-7017

Öz: Yapmak, üretmek, meydana getirmek gibi sanatsal ve teknik yaratıcı ve üretici etkinliklerin ortak adı olan *poiesis* ile yapılan, üretilen, meydana getirilen etkinliklerin, olayların üzerine *a posteriori* bir söylem, anlatı, bir disiplin olarak tarih her ne kadar birbirleriyle olan ilişkisi içerisinde ele alınmış olsa da ikisi arasında kronolojik bir farkın kabul edilmesi gittikçe sorunlu hale gelmektedir. Bu sebeple, sadece sanat, teknik ve zanaat cinsinden değil insanlık durumuna etki eden tüm açığa getirme faaliyetlerini karşılayan poetik bireyleşme oluş sorusunu bünyesinde barındırır. Buna karşılık, tarih de oluşun imkân koşullarını meydana getiren bir araştırma faaliyeti ve her şeyden önce oluşun sergilendiği mecra olarak politika teorisinin temel inceleme alanlarına nüfuz eder. Bu araştırma makalesi boyunca günümüzde yaşanan ekolojik, teknolojik, ekonomik, endüstriyel ve politik dönüşümler ile birlikte tarih ve poiesise yüklenen işlevler ve kullanım tarzlarında meydana gelen farklılaşmanın çağdaş politika teorisinde belirleyici bir etkiye sahip olduğu öne sürülecektir. Bu dönüşümler, en az modern dönemin başlangıcındaki kriz kadar belirleyici olmanın yanında devlet, egemenlik, otorite ve demokrasi gibi politika teorisinin temel konu alanlarını etkilemektedir. Diğer yandan, modern dönemin tarih ve üretim etkinliğine bakışında doğanın da etkin bir müdahale alanı olarak tasarlanmasının yol açtığı sonuçlar günümüzde kapsam, etki ve yoğunluk bakımından yeni bir merhaleye ulaşmıştır. Nitekim Antroposen olarak adlandırılan çağın da geride kalmaya başladığı günümüzde hareket eden insan ve diğer organik canlıların yanında teknik bireyler ve yeryüzü bulunmaktadır. Bu araştırma makalesi boyunca, tarih ve poiesis kavramları özelinde, Çağdaş Kıta Avrupası politika teorisindeki güncel tartışmaların tarih, oluş, üretim ve yaratıcılık kavramlarını özne ve yapı arasındaki statik ilişkiyle kavrayamadığı öne sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Poiesis, Zaman, Üretim, Antroposen

Jel Kodları: P16, G01, H70

History and Poiesis: Rethinking Production in Contemporary Continental Political Theory

Atıf: Oto, C. (2025). Tarih ve poiesis: Çağdaş Kıta Avrupası politik teorisinde üretimi yeniden düşünmek.

Fiscaeconomia, 9(3), 1688-1704.
<https://doi.org/10.25295/fsecon.1688471>

Geliş Tarihi: 01.05.2025
Kabul Tarihi: 03.06.2025

Telif Hakkı: © 2025. (CC BY)
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Abstract: *Poiesis*, encompassing artistic and technical creative activities such as making, producing, and bringing forth, has traditionally been linked with history, understood as a posteriori discourse and narrative on what has been produced. However, maintaining a chronological separation between the two is increasingly problematic. This study argues that the question of poetic individuation and becoming — extending beyond art and technique to all forms of revealing that affect the human condition — must be reconsidered. Meanwhile, history, as both a research activity that uncovers the conditions of becoming and as the medium where becoming is exhibited, permeates core areas of political theory. It will be proposed that contemporary transformations — ecological, technological, economic, industrial, and political — have fundamentally reshaped the roles and uses of history and *poiesis*, exerting a decisive influence on political theory today. These transformations, comparable in impact to the foundational crises of modernity, also affect essential political concepts such as sovereignty, authority, and democracy. Furthermore, the modern framing of nature as an active field of intervention has, in the context of the Anthropocene and its aftermath, evolved into a new stage where not only humans and organic life but also technical individuals and the Earth emerge as agents of becoming. This article contends that contemporary Continental political theory remains inadequate in addressing history, production, becoming, and creativity, as long as it remains trapped within a static subject-structure framework.

Keywords: History, Poiesis, Time, Production, Anthropocene

Jel Codes: P16, G01, H70

1. Giriş

Yapmak, üretmek, meydana getirmek gibi sanatsal ve teknik yaratıcı ve üretici etkinliklerin ortak adı olan *poiesis* ile yapılan, üretilen, meydana getirilen etkinliklerin, olayların üzerine *a posteriori* bir söylem, anlatı, bir disiplin olarak tarih her ne kadar birbirleriyle olan ilişkisi içerisinde ele alınmış olsa da ikisi arasında kronolojik bir farkın kabul edilmesi gittikçe sorunlu hale gelmektedir. Bu sebeple, sadece sanat, teknik ve zanaat cinsinden değil insanlık durumuna etki eden tüm açığa getirme faaliyetlerini karşılayan poetik bireyleşme oluş sorusunu bünyesinde barındırır. Buna karşılık, tarih de oluşun imkân koşullarını meydana getiren bir araştırma faaliyeti ve her şeyden önce oluşun sergilendiği mecra olarak politika teorisinin temel inceleme alanlarına nüfuz eder. Bu araştırma makalesi boyunca günümüzde yaşanan ekolojik, teknolojik, ekonomik, endüstriyel ve politik dönüşümler ile birlikte tarih ve poiesise yüklenen işlevler ve kullanım tarzlarında meydana gelen farklılaşmanın çağdaş politika teorisinde belirleyici bir etkiye sahip olduğu öne sürülecektir. Bu dönüşümler, en az modern dönemin başlangıcındaki kriz kadar belirleyici olmanın yanında devlet, egemenlik, otorite ve demokrasi gibi politika teorisinin temel konu alanlarını etkilemektedir. Diğer yandan, modern dönemin tarih ve üretim etkinliğine bakışında doğanın da etkin bir müdahale alanı olarak tasarlanmasının yol açtığı sonuçlar günümüzde kapsam, etki ve yoğunluk bakımından yeni bir merhaleye ulaşmıştır. Nitekim Antroposen olarak adlandırılan çağın da geride kalmaya başladığı günümüzde hareket eden insan ve diğer organik canlıların yanında teknik bireyler ve yeryüzü bulunmaktadır. Bu araştırma makalesi boyunca, tarih ve poiesis kavramları özelinde, Çağdaş Kıta Avrupası politika teorisindeki güncel tartışmaların tarih, oluş, üretim ve yaratıcılık kavramlarını özne ve yapı arasındaki statik ilişkiyle kavrayamadığı öne sürülmektedir. Bu sebeple, takip eden ilk altbaşlıkta tarih kavramının politika teorisinde farklı düşünürler tarafından tanımlanma biçimi ele alınacaktır. Akabinde ise, modernist tarih ötesinde yeni bir paradigma ihtiyacı olarak Antroposen tartışmasına yer verilecek ve Sanayi Devrimi'nden bugüne tespit edilen kırılma noktaları, tarih ve poiesis kavramları üzerinden tartışılacaktır.

2. Politika Teorisinde Tarih ve Poiesis Kavramlarının Dönüşümü Üzerine

Tarih kavramı, siyaset bilimi, iktisat, felsefe ve siyasal düşünceler tarihi başta olmak üzere beşeri bilimlerin temel sorularından biri olarak, yalnızca geçmişe dair tutulan kayıtların ve arşivin ötesinde, insanın kendisini, yaşadığı dünyayı ve beklentileriyle şekillenen geleceğini nasıl kavradığının bir yansımasını da sunmaktadır. Diğer yandan, modern öncesinden başlayarak günümüze değin ulaşan tarih anlayışları sabit değildir; zamanla insanın doğa, toplum ve kimlik tasavvurlarındaki değişim ve gelişmelere bağlı olarak tarih kavramı da dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşüm, yalnızca tarihin nesnesine, kaynaklarına ve ilgi alanlarına dönük olmaktan çok, aynı zamanda, bir düşünce ve kavram olarak tarihselliğin kendisine, tarihin ontolojik ve epistemolojik muhtevalarına yönelik anlayışlarda da köklü kırılmalar yaratmıştır. Ancak, tarih kavramının evrimi yalnızca düşünsel paradigmalarda değişimiyle açıklanamaz; aynı zamanda iktisadi üretim tarzlarının, doğa ve inorganik canlılar ile ilişki biçimlerinin ve politik iktidar yapılarının dönüşümüyle derin bir bağ içindedir. Başka bir deyişle, tarih kavrayışı, insanın dünyada üretici ve yaratıcı bir varlık olarak kendi varoluşunu nasıl yapılandırdığı sorusuyla kopmaz bir şekilde rabıtalıdır.

Bilindiği gibi, özellikle Alman filozof Karl Marx ile birlikte tarih, yalnızca ideolojik anlatıların değil, maddi üretim ilişkilerinin sahası olarak anlaşılmaya başlanmıştır. Tarihsel materyalizm teorisinde, insanlar tarihi kendi seçtikleri koşullarda değil, devraldıkları maddi ve ideolojik yapılar içinde üretirler. “İnsanlar tarihlerini kendileri yaparlar, ama kendi özgür iradeleriyle değil...doğrudan karşı karşıya kaldıkları verili ve geçmişten devreden koşullarda.” (Marx, 2016, s. 19). Bu bakış açısı, tarihsel süreçte hem özgürleşme potansiyelini hem de yapısal sınırları birlikte görmeyi sağlar. Ancak ilginç olan, Paul Blackledge'in dikkati çektiği gibi, Marx'ın ilgili vecizesi çok bilinir olmasına

karşın; on yıllar sonrasında, savaş sonrası Avrupa’da ya yapı ya da etkin özneyi temel alan katı indirgemeler önem kazanmıştır (2017, s. 243). Bu indirgemeci mantığa karşı çıkan isimler arasında önde gelen bir diğer filozof olarak Martin Heidegger’e göreyse tarih anlayışı ontolojik bir düzeyde ele alınmalı ve tarihin yalnızca olayların ardışıklığı yerine, varoluşun zamanla olan ilişkisinden doğduğu kabul edilmelidir. Tarih, burada bir olaylar bütünü değil, varoluşun açığa çıkış kipidir (Heidegger, 2004). Aristotelyen bilgelik vasıfları olan *sophia*, *techne* ve *phronēsis* arasındaki etkileşimleri takiben Martin Heidegger (2015) tarafından öne sürüldüğü gibi, *poiesis*; *praxis* ve *theoria* dikotomisi uyarınca ele alınmamalıdır. Walter Benjamin’in (2015, s. 155) tarihin mesihi anları anlayışı da tarihin belirli kriz ve kritik anlarında bütün bir geçmişin kurtuluş ihtimali taşıdığı düşüncesiyle, böylesi bir ontolojik derinliği bu tür politik eylem potansiyeline dönüştürür. Bu çizgiden hareketle, politik teori açısından tarih, yalnızca bir zemin veya nesnel bir süreç değil; aktif müdahale, etkin yaratım ve temel dönüşüm alanıdır. Ancak bu yaratımın, yani *poiesis*’in, hem doğa hem de tarih karşısında nasıl şekilleneceği, ekseriyette yeterince layıkıyla tartışılmamıştır. Günümüzde yaşadığımız ardı arkası kesilmez krizler (ekolojik kriz, temsil krizleri, teknolojik tekillik tartışmaları) bu tartışmayı yeniden açmayı zorunlu kılmaktadır.

Bugün, tarih anlayışımız ve *poiesis* kavrayışımız artık modern dünyanın sunduğu şemalara sığmamaktadır. Bilhassa, Baudrillard’ın (2014) “Körfez Savaşı aslında olmamıştır” ibaresiyle özetlenen simulakrum ve hiper-gerçeklik dünyasında; bir başka ifadeyle, tarihsel olana, anakronik olarak canlı yayınlarda eş zamanlı olarak tanıklık edilebilen bir çağda; yahut adlı adınca Antroposen çağında, insanın üretim faaliyetleri yalnızca kendi toplumsal yapısını değil, gezegenin ekolojik dengelerini de geri döndürülemez biçimde dönüştürmüştür (Chakrabarty, 2018, s. 6). Bu, insanın yalnızca tarihsel değil, jeolojik bir aktör haline gelmesi anlamına gelir. Dolayısıyla artık tarih yalnızca insan toplumlarının değişim öyküsü değildir; tarih, insan ve insan-olmayan varlıkların ortak yaratım süreci haline gelmiştir. Böylesi bir çağda, eski tarihselcilik anlayışlarının —ilerlemeye, gelişmeye ve insan-merkezliliğe dayalı anlatıların— yetersiz kaldığı açıktır. Aynı şekilde, politika da yalnızca insan çıkarlarını maksimize eden bir alan olmaktan çıkar; doğa ile, teknikle ve öteki varlık biçimleriyle birlikte yaşamının yollarını yaratan bir *poiesis* haline gelir. Bu nedenle tarih ve *poiesis* arasındaki ilişkiyi yeniden düşünmek yalnızca teorik bir mesele değil; aynı zamanda hayatta kalma, ortak yaşam kurma ve geleceği yaratma sorunudur.

Üstelik, yaşadığımız krizler yalnızca ekolojik değildir. Demokrasi krizleri, ekonomik adaletsizlikler, göç hareketleri ve teknolojik denetim toplumlarının yükselişi de göstermektedir ki, politik eylemin yeniden kavramsallaştırılması kaçınılmazdır. Artık politika, sadece taleplerin dile getirilmesi ya da sistem içi reformlar yoluyla ilerleme sağlanması meselesi değil; doğrudan yeni varlık tarzlarının, yeni anlam sistemlerinin ve yeni zaman-mekân örgütlenmelerinin üretimi meselesidir. Bu bağlamda, tarih ve *poiesis* üzerine yeniden düşünmek, yalnızca geçmişi daha doğru anlamak için değil, geleceği yaratmak için de zorunludur.

Her şeyden önce, politika teorisi alanında da pek çok düşünür için sanat ve tarihin de bir parçası olduğu tin bilimleri, dönüştürme gücüyle tanımlanmıştır. Ancak modernitenin ekonomik, demokratik, biyopolitik, ekolojik ve endüstriyel krizlerinin derinleştiği günümüzde, tarih ve üretim sahasındaki dönüşüm insan failliğinin yaratıcılık ile ilişkisine yeni bir perspektiften yaklaşmayı gerekli kılmaktadır. İnsan, Antroposen ve sonrası dönemde, üretim ve yaratıcılık noktaları da dahil eylemeye konu failliğini sadece diğer organik canlılar ile değil, yeryüzünün kendisi başta olmak üzere teknik bireyler ile de paylaşmak durumundadır. Bu paylaşım, modern politikanın kapsam, yöntem ve işlevlerini radikal bir şekilde farklılaştırdığından çağdaş politika teorisinde bu ihtiyacın tartışılabilmesi efektif zeminlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu zeminlerden birisi üretim ve yaratıcılık alanıdır. Bu alanın eleştirel ve postmodern bir perspektiften açılması, günümüzün sorunlarına etkin bir şekilde müdahale edebilecek ve normatif konuları da gözetken yeni bir yaklaşıma perde aralama potansiyeline sahiptir.

Antik Yunan'da tarih (ἱστορία) kavramı, modern anlamıyla geçmişte yaşanan olayların nesnel bir betimlemesi değil, açıklanmak istenen fiili durumların bir neden-sonuç ilişkisi içerisine yerleştirilmesi olarak bir araştırma, tanıklık ve anlama etkinliği olarak ortaya çıkmıştır. Herodotos'un metinleri bu anlamda tarih yazımının ilk örneklerini temsil ederken, Aristoteles'in *Poetika*'da yaptığı ünlü ayrım; tarih ile şiir (poetika) arasında, sadece Antik Yunan'daki muarızlarını değil; modern dönemde kurucu olacak kendinden sonraki literatürü de temelden etkileyecek bir ilişki kurar: "Tarih yazarı ve şair birbirlerinden farklı yazım şekilleri kullandıkları için birbirlerinden ayrılmazlar... Herodotos'un yazdıkları tarih eseridir. Aralarındaki farklılık tarihinin gerçekten olanı, şairin ise olabilecek olanı anlatmasıdır." (Aristoteles, 2015, s. 50). Bununla birlikte, Antik dönemde tarih ve poiesis kavramları arasındaki irtibat iç içedir.

Antik Yunan'da, historia'nın çifte anlamı haizdir. Yine Aristoteles'te tarih bir yandan "doğal olayların bilgisi olarak istoria'yı, empeiria'yı da içerecek biçimde kullanır. İkinci anlamıyla istoria'ya ise tarih yazıcılığı (historyografya) adını verir ve onu...bir edebiyat türü olarak şiir sanatının altına koyar. Çünkü şiir sanatı hayal gücü (phantasia) yoluyla da olsa bir "genellik" peşindedir." (Özlem, 2001, s. 23). Platon (2017) da tarihsel bilgiye bu nokta üzerinden temkinli yaklaşır; zira ona göre hakikat ve onun bilgisi zamandan bağımsız olan sabit ve değişmez idealar dünyasıdır.

Tarih, bir yanıyla da modern öncesi dönem boyunca, Cicero'nun (2019) tarif ettiği gibi yaşamın hocasıdır. Yaşamış önemli karakterlerin hayatlarını, şehir ve topluluğa etkilerini, geleceğe örnek bir model sunması açısından aktaran bu figüratif tarih anlayışı; mimetik vasfın sanat ile sınırlanmadığını da gösterir. Hannah Arendt'in (2017) tasnifinde ise tarih, Homerik Dönem'de, varlığını insanlara borçlu olan şeyleri zamanla unutulmaktan koruma vazifesiyle yola koyulur ve erken modern dönem itibarıyla en az fizik ve biyoloji kadar bilimsel yöntem ve kuşkunun belirleyiciliğinde gelişir. Arendt'e göre tarihte yaşanan bu kaymanın temel sebebi, doğa ile tarih arasında kurulan döngüsel irtibatın modern dönemde ilerleme lehine bozulmasıdır. Arendt burada nedensellik ve tarafsızlık gibi modern tarih ile hatalı olarak özdeşleştirildiğini düşündüğü niteliklerden ziyade, insanın etkin müdahalesine açık hale gelen ve üretilebilir olan bir doğa tasavvurunun belirleyici olduğunu söyler. Arendt'e göre bu durumun en yalın ifadesi, endüstri çağıyla birlikte, insanın üzerinde eyleyebileceği yegâne sahanın tarihten doğal ve biyofiziksel alana kaymasıdır.

Bu noktada, antropolojinin kurucularından sayılan Rousseau (2015) için olduğu kadar Herder'in *Tarih Felsefesi*'nin (2020) de temel bir antropoloji metni sayılması ve Machiavelli'den (2017) Bodin'e (1969), Hegel'den (2003) Marx'a (1977) modern politika teorisinin kurucu düşünürlerinin bir disiplin olan tarihten ziyade bir yöntem olarak değerlendirilen tarihselliğe ilgi duymaları da önemlidir. Tarihin yanında tarihselliğin ya da başka bir ifadeyle meydana getirilmiş bir durumun ezel-ebed geçerli olmaktan ziyade toplumsal-tarihsel olarak üretilmiş olmasının, o durumu meydana getiren şartların çözülmesiyle değiştirilebileceği kanaati Machiavelli'den bu yana, Michel Foucault'nun (2011) altını çizdiği manada bir politik strateji olarak modern politika teorisine tesirde bulunmuştur. Dahası, tarihsel materyalizmden konstrüktivizme, post-yapısalcılıktan eleştirel teoriye; çağdaş Kıta Avrupası politika teorisinde de temel tartışma konularını belirlemiştir.

Tarih, bir diğer minvalde, politik eylem özelinde salt *praxis* ile değil poiesis ile de bir yakınlık kurar. Tarihin kurmaca, polisiye ve resmi tarih yazımı ile olan irtibatı da sadece Jacques Ranciere'in (2019) Thomas Hobbes'ta temellendiğini öne sürdüğü "krallık amprizmi" nedeniyle değil Almanca'da *Historie* ve *Geschichte* olarak birbirinden ayrı tutulma ihtiyacında da belirgindir. Bu noktada, bir disiplin olarak tarih ile yazının toplumsal, ekonomik ve politik etkilerinin gün yüzüne çıktığı Antik Yunan'dan itibaren tartışılan tarihin ontolojik ve epistemolojik boyutlarının ayırt edilme ihtiyacı oluşmaktadır.

3. Modernist Tarih Ötesinde Yeni Bir Paradigma İhtiyacı

Varlık ve varoluş arasındaki ilişkiye dair tartışma zemini, sanat üzerinde yapılan ilk tarih çalışması olarak kabul edilen *Poetika*'ya adını veren Aristoteles'ten (2015) itibaren kuvve ve fiil arasındaki irtibatla şekillenen hareket [energia ve dunamis] sorusunu ön plana koyar. Paulo Virilio'nun (1998) gösterdiği gibi modern dönemde siyasal ideolojileri, mimariyi ve kamu politikalarını da içerecek şekilde genişleyen hareket mefhumu ve yine Virilio'nun kullandığı şekilde Antroposen ve Kapitolosen gibi farklı kavramsallaştırmalarla adlandırılan dönemde yeni materyalizm gibi post-Kantçı ekollerin yanı sıra akselerasyonist politika gibi yeni yöntemlerle de ele alınmıştır. Michel Serres (1995) ve Bruno Latour (2017) gibi düşünürler için hareketin günümüzdeki dönüşümü, modern toplumların temelin/zeminin hareket etmediğine olan inancını da sarsmıştır. Zira Antroposen olarak adlandırılan çağın da geride kalmaya başladığı günümüzde, hareket halinde olan ve eylemde bulunan bizzat yeryüzüdür. Yeryüzünün yanında, insan dışı teknik bireylerin de bir fail olarak öne çıkması, Gilbert Simondon (2010) ve Bernard Stiegler (2016) gibi düşünürlerle göre hümanizm eleştirisinde yeni bir sayfa açmıştır. Bu noktalar, Paul Ricoer'ün (2010) kavramsallaştırmasıyla cogito felsefelerinde temellenen faillik türünün sorgulanmasını da kaçınılmaz kılmaktadır.

“Fazla tarih öldürür” ifadesiyle unutuşu eylemin asli niteliği sayan Nietzsche'den (2019) beri, varoluş varlığın arızı bir karakteri olmak yerine varlığı da anlamının temelidir. Nietzsche'ye göre, tarihin yaşam için yararlarından daha fazla zararı vardır. Tarih, canlılık vermeyen, yeni bir şeyler öğretmeyen, lüks ve felç edici bir sahadır. “Her türlü eylemde unutmak” olduğu için, insanı sürekli geçmişe bağlı kılan ve bu haliyle “şimdiki zamanın mezarcısı” olan tarih, bir insanın olduğu kadar bir halkın da bir kültürün olduğu kadar bir yasanın da şenliğine karşıdır. Nietzsche bu sebeple tarihi ancak geçmişten yaşam için yararlanmak ve olup bitmişleri bir kere daha tarih kılmak, böylece zamansız/tarihdışı olana yer bırakmak kaydıyla olumlar. Diğer yandan, Jean Baudrillard'ın (2016) simulakra kuramı ve Jean Francois Lyotard'ın (2014) postmodern durumunun hatırlattığı gibi, canlı yayınlarda tarihe tanıklık edilebilen hiper-endüstriyel bir çağda, tarih ve poiesis teleolojik ve ardışık bir ilişki sergilememektedir. Bu sebeple, literatürde tarih ve poiesis arasında kurulan ve sırasıyla varlık ile varoluşa denk gelen ikili karşıtlığın temel olarak iki sorunu bünyesinde barındırdığı söylenebilir. Bunlardan ilki, olayın iki asli boyutu olarak tarih ve oluşu birbirinden ayırarak tarihi olayın edimselleşmesi olarak gören ve oluşta nedensellik ilişkilerini aşan potansiyellerin ve tarihe sığmayan olayların süreğenliğini vurgulayan Gilles Deleuze'de (2017) dahi tarih ve yaratıcılık ilişkisinin göz ardı edilmemesidir. Bu durum Alain Badiou (2013) gibi Deleuze eleştirmenleri için Deleuzecü politikanın olsa olsa etik bir tutuma mahkûm olma sebebiyken, Deleuze'ün Negri & Hardt (2019) gibi müdafileri söz konusu olduğunda politikanın 21.yüzyılda yeni toplumsal hareketler gibi olayların başlatılmasından ziyade korunmasıyla ilgili olduğu sonucunu doğurur. Bu sebeple, tarih ve üretme faaliyeti arasındaki ilişkinin bilhassa güncel normatif etkileri üzerinde bir uzlaş olduğu öne sürmek oldukça zordur. Lakin, makale boyunca savunulacağı gibi, bu zorluğun mevcut politika teorisi literatürüne eleştirel bir bakış açısı kazandırması da mümkündür. Bu sebeple ve ikinci olarak, Jacques Derrida'nın (1981) ifşa etme, özdeşlik ve mevcudiyetten ayırdığı dekonstrüksiyonun doğrudan teorik bir yöntem olarak kavranamayacağını söylerken öne sürdüğü gibi, tarihsellik ve değişim/üretim/yaratıcılık; diyalektik olmaktan ziyade aporetik bir mantığa tabidir.

Bu anlayış, modern dönemin ilerlemeci tarih kavrayışına kökten bir eleştiriye de beraberinde getirir. Bilhassa Aydınlanma sonrası dönemlerde tarih, çoğunlukla doğrusallığı haiz ilerleme ilkeleri kapsamında ele alınmıştır. Kant'tan Hegel'e kadar uzanan geniş bir çizgideyse, tarihsel süreç akılcı bir gelişim çizgisi olarak ele alınmış; insan yaşamı ve kurduğu toplumsal ilişkiler, doğadan özgürleşerek yüzü daha ulvi bir rasyonalite ve özgürlük düzeyine dönük ilerlemekte olan bir özne olarak tasavvur edilmiştir. Ancak bu tarz bir ilerleme anlatısı, bir yandan sadece belirli biçimde kabul gören üretim faaliyetini ya da farklı bir ifadeyle teknolojik ve ekonomik bir üretim

faaliyetini kutsamış (Baudrillard, 2016); diğer yandan da muhtemel diğer üretim biçimlerini (örnek olarak simgesel üretimi) ikincil konuma hapsedmiştir.

Tarih ile poiesis arasındaki asli bağın bu şekilde ikincilleştirilmesi, sırf modern tarih yazımında değil, modern politik teorinin kurduğu özne, zaman ve eylem/faillik kavramlarında da ciddi bir noksanlık yaratmıştır. Politika teorisi, tarihi çoğunlukla bir arka bahçe olarak değerlendirerek, politik eylemi tarihsel bir çizgi hattında gerçekleşen otonom bir irade eylemi olarak kavramıştır. Ancak poiesis açısından bakıldığında, politik eylem, tarihin zaten durmadan üretim halinde olduğu bir mekân-zamansallığın içerisindeki yaratıcı müdahalelerdir. Bu müdahaleler, sadece mevcut ve verili koşulları değiştirmekle kalmaz; aynı zamanda yeni ve özgün anlam sistemleri, yeni ve özgün varlık kipleri ve yeni ve özgün ortak dünya tahayyülleri sunar. Bu sebeple, takip eden bölümler, tarih ile poiesis arasındaki bu ilişkiyi yeniden kurmayı ve alternatif bakış açılarını araştırmayı amaçlamaktadır. Bir başka ifadeyle, tarihi, anlatılan bir geçmiş olarak değil, yaratılan etkin bir alan olarak kavramak; politik eylemi de yaratım süreçlerine müdahil olma kapasitesi olarak düşünmek önerilmektedir. Bu bağlamda, tarihin üretimi ile politikanın üretimi arasında güçlü, dinamik ve ontolojik bir bağ kurulması hedeflenmekte, bu hedef için belirlenen dört temel kırılma noktasına işaret edilmektedir. Bu kırılma noktaları sırasıyla, Sanayi Devrimi, dünya savaşları sonrası, Mayıs 1968 ve içinde yaşadığımız çağ olarak Antroposen olarak belirlenmiştir.

4. Sanayi Devrimi'nden Antroposen'e Tarih ve Poiesis

Tarih ile poiesis arasındaki ilişkiyi kavramsallaştırmak, yalnızca ontolojik düzeyde değil, somut tarihsel olaylar düzeyinde de olanaklı ve gereklidir. Bu bağlamda, modern tarihin en önemli kırılma noktalarından, berzahlarından biri olan Fransız Devrimi, tarihin bir üretim sahası olduğunu radikal bir biçimde görünür kılmaktadır. Fransız Devrimi, yalnızca eski bir rejimin yıkılıp yerini modern bir devletin alması anlamında değil; aynı zamanda orijinal yeni bir zaman tasavvurunun ve yeni bir yurttaşlık tanımının ve hükümdarlık kıstasından yeni bir siyasal bedenin yaratılmasıydı. Koselleck'in (2004) vurguladığı gibi, Fransız Devrimi ile birlikte tarihsel zamanın hızlanması olgusu ortaya çıktı: Gelecek, geçmişin basit ve önceden belirlenmiş bir uzantısı olmaktan çıktı ve öngörülemeyen bir yaratıma, olay adı verilen bir belirsizlik sahasına dönüştü. Bu yaratım süreci, yalnızca olaylar dizisi olarak değil, bizzat bir poiesis ve üretim olarak anlaşılmalıdır: İnsanlar, eski dünyayı yıkarken yeni bir dünya tasarlamakla kalmıyor, yeni bir hukuk, yeni bir ekonomi, yeni bir toplumsal düzen kuruluyordu. Ancak burada da görüldüğü üzere, poiesis, rasyonel bir planlama sonucu ortaya çıkan bir süreç değildir; aksine, beklenmedik özneleşmelerin, yeni özneleşme biçimlerinin ve krizlerin iç içe geçtiği bir üretim sahasıdır. Bu nedenle politik teori, yaratım süreçlerini yalnızca ideal tip düzenlemelerle değil; yine kendi içerisinde gelen çatışma, kriz ve dönüşüm dinamikleriyle birlikte kavramak zorundadır.

Benzer şekilde, 20. yüzyılın büyük dünya savaşları da tarih ile poiesis arasındaki ilişkiyi yeniden yapılandıran büyük olaylar kümesi olarak okunabilir. Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkisi, sadece Avrupa'nın jeopolitik haritasını değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda insanın teknolojiyle ve ölümle, dolayısıyla da biyopolitika ve yaşamın kendisiyle kurduğu ilişkiyi de kökten dönüştürmüştür. Savaş alanının topyekûn mobilizasyon sahası olarak görülmesi ya da kararın tam da krizi anında karargahlarda alınmaya indirgenmesi, bu anlamda önemlidir: Savaş, yalnızca farklı ulusların mücadelesi ve gündemi değil, teknik üretim süreçlerinin ve insan bedeni üzerindeki biyopolitik tahakkümün devasa bir sahnesi haline gelmiştir. Böylece tarih, artık yalnızca bir ilerleme anlatısı değil, teknik üretim ve yıkımın yaratıcı ve yıkıcı faktörleriyle iç içe geçmiş bir başa gelme, üretim olarak anlaşılmaya başlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı ise, bu teknik-poietik dönüşümün en uç boyutlarına ulaşmıştır. Auschwitz ve Hiroşima, insanın yaratım kapasitesinin mutlak yıkım potansiyeliyle birleştiği karanlık noktalar. Hannah Arendt'in (2021) vurguladığı gibi, totaliter rejimler, tarihin yaratım alanını bir kâbusa çevirmiştir ve burada bir sapma yoktur. Aksine, rasyonel insan eylemi,

özgürleşme ve yeni dünya kurma kapasitesi yerine, yok etme ve mutlak tahakküm üretme kapasitesine kanalize edilmiştir. Bu deneyimler, modernitenin tarih ve poiesis anlayışının derin bir krize girdiğini göstermiştir. Bu nedenle savaşlar, yalnızca jeopolitik olaylar değil; poiesis'in, yaratımın, varoluşsal ve politik yaratım süreçlerinin yıkıcı biçimlerde de işleyebileceğinin göstergeleridir. Yani tarih, yalnızca "iyi" olanın yaratımı değil; aynı zamanda "yıkımın", "bozunumun" ve "unutuluşun" da poiesisidir. Bu bakış açısı, politik teorinin tarihsel deneyimleri nasıl kavradığını ve hangi tür eylemleri meşrulaştırdığını radikal biçimde sorgulamayı zorunlu kılar.

1968, bu kavramsal çerçevede, modern politik tarih içinde başka bir eşik noktasıdır. Paris'ten Prag'a, Berkeley'den Mexico City'ye kadar uzanan bu hareketler, klasik tarih ve eylem anlayışlarını kökten sarsmıştır. Geleneksel anlamda bir "devrim" hedeflemeyen, daha çok yaşam biçimlerini, anlam sistemlerini ve zaman algılarını dönüştürmeye yönelik bu hareketler, tarihin ve politikanın yaratıcı boyutuna odaklanmışlardır. Örneğin Paris'te, Sorbonne işgallerinde ya da sokak barikatlarında, öğrencilerin ve işçilerin talepleri yalnızca ekonomik ya da siyasi reformlara yönelik değildi. "İmgelem iktidara!" (L'imagination au pouvoir!) sloganı, poiesis'in doğrudan politik bir ilke haline geldiğini gösterir. Burada mesele, mevcut düzenin sınırları içinde iyileştirmeler yapmak değil; bizzat o düzenin zaman, mekân ve özne tasarımlarını değiştirmektir. Lefebvre'in (2023) vurguladığı gibi, bu hareketler günlük hayatın yaratıcı dönüşümünü —şehirlerin, sokakların, bedenlerin yeniden icadını— hedeflemişlerdir. 1968'in başarısızlığı ya da kısmi etkileri bir yana, bu olaylar tarih ve poiesis arasındaki ilişkiye dair iki temel dersi gün yüzüne çıkarmıştır. Birincisi, politik eylem yalnızca iktidarın ele geçirilmesi değil, yaşamın yaratıcı yeniden kuruluşudur. İkincisi, bu yaratım süreci, önceden belirlenmiş programlara bağlı kalmaksızın, olayın içinde doğaçlama olarak gelişir. Deleuze & Guattari'nin (2005) kavramsallaştırdığı "oluş" (devenir) süreçleri tam da bu doğrudan üretimi ifade eder: Politika, var olanın yönetimi değil, yeni varlık kiplerinin yaratımıdır.

Böylece 1968, politik teorinin tarih ve poiesis kavrayışını yeniden düşünmek zorunda olduğunun kanıtı haline gelmiştir. Ne klasik devrim modeline ne de reformist ilerleme şemasına sığmayan bir yaratım alanı olarak tarih ve politika anlayışı burada kristalize olmuştur. Günümüzde, tarihin ve poiesis'in karşılıklı ilişkisinde en dramatik dönüşümlerden biri, Antroposen çağının ilanıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Antroposen terimi, insan eyleminin yalnızca toplumsal yapıları ya da politik düzenleri değil, gezegenin jeolojik ve biyosferik süreçlerini de dönüştürmeye başladığı bir çağın adıdır. Bu çağ, insan etkinliğinin üretici kapasitesinin yalnızca kültürel ya da politik alanda değil, doğrudan Dünya'nın fiziksel varoluşu üzerinde yaratıcı —ve çoğu zaman yıkıcı— etkilerde bulunduğunu göstermektedir.

Sanayi Devrimi'yle başlayan fosil yakıt kullanımının hızla yaygınlaşması, tarım tekniklerinin radikal dönüşümü, kentleşmenin devasa boyutlara ulaşması ve teknolojik gelişmelerin kontrolsüz ivmesi, insanı artık yalnızca tarihin bir aktörü değil, doğanın bizzat bir jeolojik gücü haline getirmiştir. İnsanın üretim kapasitesi, doğanın kendi üretim süreçlerini aşındıran, değiştiren ve bazen de felce uğratan bir düzeye ulaşmıştır. Bu bağlamda Antroposen, poiesis'in kapsamını radikal biçimde genişletir: Artık yalnızca toplumsal ilişkiler değil, atmosfer, iklim, ekosistemler de insan yaratımı sürecinin etkileri altındadır. Ancak bu genişleme, yaratım kapasitesinin bir ilerleme anlatısıyla çerçevelenebileceği anlamına gelmez. Aksine, Antroposen çağında yaratım, paradoksal bir biçimde kendi varoluş koşullarının yıkımıyla iç içe geçmiştir. İnsanlık, tarihte ilk kez, üretim ve yaratım kapasitelerinin sonucu olarak kendi tarihsel varoluşunu tehdit eder hale gelmiştir. Dipesh Chakrabarty'nin (2009) ifadesiyle, Antroposen "tarihin doğalaştığı" ve "doğanın tarihselleştiği" bir eşik oluşturur. Böylece tarih ve doğa, poiesis'in sahasında birbirine düğümlenir.

Somut bir örnek olarak, Amazon ormanlarının sistematik biçimde yok edilmesi, Antroposen çağının poetik krizinin açık bir göstergesidir. Burada yalnızca bir doğal alanın kaybı söz konusu değildir; aynı zamanda gezegenin karbon döngüsünün, iklim sistemlerinin ve biyolojik çeşitliliğinin geri dönülmez biçimde dönüştürülmesi söz

konusudur. İnsan eylemi, artık yalnızca yeni şeyler yaratmamakta, aynı zamanda var olan doğal süreçleri durdurmakta, kırmakta ve yeniden yönlendirmektedir. Tarihsel eylem, böylece, yaratımın ve yıkımın aynı anda işlediği bir trajediye dönüşmektedir.

Bu durum, politik teorinin tarih ve yaratım (poiesis) kavrayışını yeniden ele almasını zorunlu kılar. Geleneksel anlamda insan merkezli, ilerlemeci tarih anlatıları bu yeni çağda geçerliliğini yitirmiştir. Artık üretim, yalnızca sosyal ve politik değil; aynı zamanda ekolojik ve ontolojik bir sorumluluk alanına dönüşmüştür. Hannah Arendt'in "dünyalık" (worldliness) kavramı, burada yeniden düşünülme hakkı eder: İnsanların kurduğu ortak dünya, artık yalnızca insan yapımı nesnelerden değil, insanın etkilediği doğa süreçlerinden oluşmaktadır. Poiesis, dolayısıyla hem dünyayı yaratma hem de dünyanın varlığını sürdürülebilirlik kapasitesi anlamında çift yönlü bir görev haline gelir. Böylece Antroposen, tarih ve poiesis ilişkisinde üç temel kırılmayı ortaya koyar: İlk olarak, insan yaratımının doğayı dönüştürme kapasitesi tarihsel bir olay haline gelmiştir. İkincisi, insan üretiminin sınırlarının ve yıkıcı etkilerinin politik olarak düşünülmesi zorunlu hale gelmiştir. Üçüncüsü, politik teori, yaratımı yalnızca özgürleşme projeleri üzerinden değil, aynı zamanda sürdürülebilirlik, sınır ve sorumluluk kavramları üzerinden yeniden kurmak zorundadır.

Bu üç büyük tarihsel eşik — Sanayi Devrimi, Dünya Savaşları ve Modernitenin Krizi, 1968 Olayları ve Antroposen Çağı — bize tarih ve poiesis arasındaki ilişkinin sabit bir yapı değil, sürekli dönüşen, krizlerle yeniden biçimlenen dinamik bir alan olduğunu göstermektedir. Her bir dönemde, yaratım kapasiteleri hem yeni imkanlar hem de yeni tehditler üretmiş hem özgürleşmenin hem de felaketin sahnesi olmuştur. Dolayısıyla bu makale, politik teorinin tarihsel deneyimler karşısında yalnızca yeni normlar önermekle yetinemeyeceğini, aynı zamanda yaratım süreçlerinin doğrudan analizi ve kavramsallaştırılması gerektiğini ileri sürmektedir. Tarih, artık yalnızca olmuş bitmiş olayların kronolojisi değil; insanın, doğanın ve teknolojinin birlikte yarattığı bir üretim alanı olarak kavranmalıdır. Poiesis, hem imkân hem de risk taşıyan bir üretim pratiği olarak, politik teorinin merkezine yerleştirilmelidir.

Özellikle Antroposen çağında, politik teori için yaratım artık yalnızca "yeni toplumlar" ya da "yeni bireyler" üretmekle sınırlı değildir; aynı zamanda ortak varoluş alanlarını, insan ve insan-dışı varlıklar arasındaki ilişkiyi, dünyanın kendisini sürdürülebilir bir biçimde yaratmak ve yeniden yaratmakla ilgilidir. Bu bağlamda, yaratımın etik-politik bir boyutu vardır: Yaratılan her şey, yalnızca bir teknik beceri ya da estetik yenilik değil, aynı zamanda bir varoluş kararının sonucudur. Bu kararların doğası ve etkileri, artık daha fazla ertelenemez. Politik teori, üretimin, yaratımın ve tarihsel eylemin temel doğasına dair daha derin, daha radikal bir kavrayış geliştirmek zorundadır. İşte bu makale, tam da bu kavrayışı inşa etmeyi amaçlamakta, tarih ve poiesis arasındaki ilişkinin politik anlamını çağımızın krizleri bağlamında yeniden düşünmektedir.

5. Sonuç Yerine: Antroposen Sonrası Tarih

Bu makale, tarihin yalnızca bir anlatı veya kronoloji olarak ele alınarak değil, aynı zamanda bir üretim (poiesis) alanı olarak kavranıp; siyasal düşüncenin ve eylemin tarihsel bellekte nasıl şekillendiğini ve bu formasyonun kendine özgü sınırlılıkları ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın temel bulgularından bir tanesi, incelenen tarih kavramının; değişimin ve politik yaratıcılığın imkân koşulu olmasının yanı sıra, işaret edilen dönemsel kırılmalarda bu imkânın kendisinin de yerinden edildiği ancak bir şekilde de yeniden üretildiğidir. Antik Yunan ve modern öncesi dönemden içinde bulunduğumuz Antroposen tartışmalarına kadar uzanan bu hatta, tarih anlayışının ve buna bağlı politik eylem düşüncesinin sürekli bir yeniden kurulum süreci içerisinde olduğu gösterilmek istenmiştir.

Özellikle pre-modern dönemde tarihin kutsal bir düzenin yansıması olarak tahayyül edilmesi, politik değişimi ancak istisnai veya kutsal müdahalelerle mümkün kılıyordu. Bu dönemde tarih, insan faaliyetinden bağımsız bir kozmik planın tezahürüydü;

dolayısıyla politik eylem, var olan düzenin restorasyonu ya da muhafazası ekseninde düşünülüyordu. Ancak Aydınlanma ile birlikte bu çerçeve kırıldı: Tarih sekülerleşti, insan aklı tarihin öznesi olarak konumlandı ve politik değişim, ilerlemenin bir aracı haline geldi. Kant ve Hegel gibi düşünürlerin tarih felsefeleri, tarihe teleolojik bir anlam yükleyerek politik projelere evrensel bir meşruiyet sağladılar. Bununla birlikte, 19. yüzyıl ve sonrasında gelişen tarihselciliğin (historicism) ve özellikle Marx'ın tarihsel materyalizminin açtığı zemin, tarihin bir üretim süreci olarak kavranmasına imkân tanıdı. Tarih artık yalnızca anlam verilen bir alan değil, üretim ilişkileri ve güç mücadeleleri tarafından şekillendirilen, dolayısıyla değiştirilebilir bir pratik alanı olarak anlaşıldı. Ancak bu anlayış da kendi içinde bir determinizm riski barındırıyordu: Politik eylem, tarihin zorunlu gelişimi içinde neredeyse otomatik bir sonuç gibi tahayyül edildi.

20. yüzyılın özellikle iki dünya savaşı sonrası dönemi, tarihin bu ilerlemeci ve rasyonalist tasavvurlarının dramatik biçimde sorgulanmasına yol açtı. Adorno, Benjamin ve Arendt gibi düşünürler, tarihin kırılğan, şiddetle yüklü ve doğrusal olmayan doğasına dikkat çektiler. Benjamin'in "tarihin melekleri" metaforu, geçmişe yönelik kurtarıcı bir bakışı değil, tarihin enkazları üzerine kurulmuş bir gelecek tahayyülünü işaret ediyordu. Bu dönemde tarih, bir ilerleme anlatısı olmaktan çıkarak, kayıp, felaket ve kopuşlarının toplamı olarak yeniden tasavvur edildi. Mayıs 68'in radikal mirası, bu kopuşu daha da ileri taşıdı. Deleuze, Foucault ve Lyotard gibi düşünürler, tarihin bir anlam birliği arz etmediğini; aksine, farklılaşma (différence) ve olay (événement) üzerinden kavranması gerektiğini savundular. Bu bağlamda, tarih artık geçmişin birikimi değil, anlık kopuşların ve kesintilerin çokluğuuydu. Politik eylem de bir teleolojik projeye hizmet etmektense, yerel, çoğul ve yaratıcı müdahaleler olarak yeniden düşünölmeye başlandı.

Bugün, Antroposen tartışmaları bu çizgiyi farklı bir boyuta taşıyor. İnsan faaliyetinin jeolojik bir güç haline gelmesi, tarihi yalnızca insanlık merkezli bir kavramsallaştırmanın sınırlarına çekmekle kalmıyor, aynı zamanda tarihin ölçeğini dramatik bir biçimde genişletiyor. Latour ve Chakrabarty gibi düşünürler, bu yeni çağda tarihin hem insani hem de gayri-insani aktörlerin ortak üretimi olduğunu; dolayısıyla politik düşüncenin, yalnızca insan merkezli pratiklerle sınırlı kalamayacağını savunuyorlar. Bu, klasik tarih anlayışlarını ve buna bağlı politik stratejileri kökten sarsan bir gelişmedir. Bu süreçlerin genel bir okuması, tarihin bir poiesis olduğu iddiasını güçlü bir şekilde desteklemektedir: Tarih, verilmiş bir gerçeklik değil, sürekli üretilen ve yeniden kurulan bir alandır. Ancak bu üretimin salt konstrüktivist bir biçimde kavranması, politik teori açısından ciddi sınırlamalar doğurmaktadır. Yapısal koşulları, materyal ilişkileri ve toplumsal güç asimetrisini göz ardı eden bir tarih anlayışı, politik eylemin radikal potansiyelini zayıflatır. Postmodern ve postyapısalcı düşüncenin önemli kazanımlarına rağmen, yalnızca anlatının veya söylemin değişimiyle politik gerçekliğin dönüştürölebileceğı fikri, birçok durumda politik etkisizlik ve apolitizasyon riskini beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla, bu makalenin temel savlarından biri şudur: Tarihin üretimsel doğası, politik değişim ve yaratıcı eylem için vazgeçilmez bir koşuldur; fakat bu üretimin maddi ve yapısal sınırlarının da sürekli olarak sorgulanması gerekir. Sadece tarih anlatılarını değil, tarih üretiminin maddi koşullarını da dönüştürmeyi hedeflemeyen bir politika, kendisini kolaylıkla mevcut düzenin estetik varyasyonları üretmekle sınırlı bir pozisyonda bulabilir.

Bu bağlamda, gelecekteki politik teoriler için iki ana görev ortaya çıkmaktadır: İlki, tarihi bir anlatı olarak değil, çoklu üretim süreçleri olarak kavrayıp, politik müdahalenin yeni biçimlerini bu üretimin farklı katmanlarında gerçekleştirmektir. İkincisi ise, bu üretimin sınırlarını- özellikle ekolojik kriz, teknolojik dönüşüm ve yeni sömürü biçimleri bağlamında- eleştirel bir biçimde analiz etmek ve politik özneliliğı bu sınırlarla yüzleşecek şekilde yeniden yapılandırmaktır. Tarihi salt bir yapım alanı olarak görmek, politik yaratıcılığın kapılarını aralamakla birlikte, aynı zamanda sorumluluk ve sınır bilincini de beraberinde getirmelidir. Tarih yalnızca geçmişin üretilmesi değil, geleceğın de sorumluluğudur ve bu sorumluluk, günümüzde yalnızca insanlarla sınırlı olmayan bir dünyanın aktörleriyle birlikte paylaşılmak zorundadır. Sonuç olarak, bu makale, çağdaş

kıta felsefesinde tarih, zaman ve yaratıcılık arasındaki ilişkiyi yeniden düşünmek için bir başlangıç noktası sunmaktadır. Gelecek çalışmalar, tarihsel üretimin çok katmanlı doğasını daha derinlemesine analiz ederek, politik teorinin hem yeni krizlere hem de yeni olanaklara daha güçlü bir şekilde yanıt verebilmesini mümkün kılacaktır. Politik yaratıcılık, artık yalnızca yeni tarihler yazmakla değil, bizzat tarih yazımının koşullarını değiştirmekle sorumludur.

Kaynakça

- Arendt, H. (2017). *Geçmişle gelecek arasında*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (2021). *Totalitarizmin kaynakları 1/Antisemitizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aristoteles. (2015). *Poetika: Şiir sanatı üstüne*. (S. Rifat, Çev.). İstanbul: Can Yayınları
- Badiou, A. (2013). *Deleuzecü siyaset diye bir şey var mıdır?*. İstanbul: Norgunk.
- Baudrillard, J. (2014). *Simülakrlar ve simülasyon*. İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2016). *Üretimin aynası ya da tarihi materyalist eleştiri yanılısaması*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Benjamin, W. (2015). *Eстетize edilmiş yaşam*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Blackledge, P. (2017). *Marksist tarih kuramı üzerine*. İstanbul: Yordam Yayınları.
- Bodin, J. (1969). *Method for the easy comprehension of history*. New York: W.W. Norton & Company INC.
- Chakrabarty, D. (2018). Anthropocene time. *History and Theory*, 57(1), 5-32. <https://doi.org/10.1111/hith.12044>
- Cicero. (2019). *Devlet üzerine*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Deleuze, G. & Guattari, F. (2005). *A Thousand plateaus: Capitalism and schizophrenia*. Minnesota: University of Minnesota Press
- Deleuze, G. (2017). *Fark ve tekrar*. İstanbul: Norgunk.
- Derrida, J. (1981). *Positions*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Foucault, M. (2011). *Özne ve iktidar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Heidegger, M. (2004). *Varlık ve zaman*. (A. Yardımlı, Çev.). İstanbul: İdea Yayınları.
- Heidegger, M. (2015). *Teknik ve dönüş & Özdeşlik ve ayırım*. (N. Aça, Çev.). Ankara: Pharmakon.
- Herder, J.G. (2020). *Tarih felsefesi*. Ankara: Doğu Batı.
- Koselleck, R. (2004). *Futures past: On the semantics of historical time*. NY: Columbia University Press
- Latour, B. (2017). *Facing gaia: Eight lectures on the new climatic regime*. New York: Polity
- Lefebvre, H. (2023). *Mekânın üretimi*. İstanbul: SEL Yayıncılık
- Lyotard, J. F. (2014). *Postmodern durum*. Ankara: BilgeSu Yayınları.
- Machiavelli (2017). *Söylevler*. İstanbul: Say Yayınları.
- Marx, K. (1977). *Critique of Hegel's 'philosophy of right'*. Cambridge: Cambridge Uni. Press.
- Marx, K. (2016). *Louis Bonapart'ın 18 Brumaire'i*. İstanbul: Yordam
- Negri, A., & Hardt, M. (2019). *Meclis*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Nietzsche, F. W. (2019). *Tarihin yaşam için yararı ve sakıncası*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Özlem, D. (2001). *Tarih felsefesi*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Platon. (2017). *Phaidros*. (F. Akderin, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Rancière, J. (2019). *Tarihin adları*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Ricoeur, P. (2010). *Başkası olarak kendisi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Rousseau, J. J. (2015). *İnsanlar arasındaki eşitsizliğin kaynağı*. İstanbul: Say Yayınları.

- Serres, M. (1995). *The natural contract*. Michigan: Michigan University Press.
- Simondon, G. (2010). The limits of human progress. *Cultural Politics*, 8(2), 229-236.
- Stiegler, B. (2016). *Automatic society 1: The future of work*. Cambridge: Polity.

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

Etik Onay: Yoktur.

Yazar Katkısı: Cem OTO (%100)

Conflict of Interest: None.

Funding: None

Ethical Approval: None.

Author Contributions: Cem OTO (100%)

History and Poiesis: Rethinking Production in Contemporary Continental Political Theory

Cem Oto

Extended Abstract

In contemporary political thought, the presumed chronological division between *poiesis*—the act of making or bringing-forth—and history as a retrospective narration of events is proving increasingly inadequate. This paper begins by questioning the epistemological foundations of this bifurcation and suggests that modern crises—ecological degradation, technological singularity, political disenfranchisement, and economic volatility—demand a reevaluation of both history and *poiesis* as modes of ontological and political production. The argument proceeds from the premise that *poiesis*, as a mode of revealing (Heidegger's *aletheia*), is not secondary to history but its very condition of possibility. Conversely, history is not a mere succession of events but the space in which *poiesis* becomes intelligible and politically charged. Building on the works of Heidegger, Arendt, Deleuze, Benjamin, and Chakrabarty, the paper explores how notions of time, production, and subjectivity have been transformed under the pressure of the Anthropocene and post-industrial capitalism. In doing so, it proposes a non-linear, pluralistic, and post-anthropocentric model of historical production, in which political theory must reconfigure its normative assumptions and ontological commitments.

The etymological and philosophical genealogy of *poiesis* in Ancient Greek thought, particularly in Aristotle's *Poetica*, provides an initial framework. While history (*historia*) was conceived as inquiry and poetic narrative—closely allied to memory and ethical imagination—modernity has instrumentalized both. Modern historiography, shaped by Enlightenment teleology and positivism, has separated history from creativity, transforming it into a progressive, anthropocentric chronology. Simultaneously, *poiesis* has been reduced to technical production, stripped of its ontological resonance.

In contrast, the paper asserts that both concepts are co-constitutive. History does not merely follow events but is embedded within the creative emergence of new worlds. As such, *poiesis* becomes the performative enactment of time, memory, and material transformation. Modern political theory, constrained by the dualisms of subject/structure and praxis/theoria, fails to grasp the recursive and immanent temporality that binds *poiesis* to historical becoming.

Karl Marx's historical materialism made production central to the historical process, foregrounding the role of economic relations in shaping political forms. Yet, as the paper argues, Marx's framework also risks determinism, sidelining the creative, contingent, and symbolic dimensions of production. Later critical theorists such as Benjamin, Adorno, and Foucault sought to reclaim these dimensions, but often retained a latent historicism. The paper suggests moving beyond deterministic and structuralist models towards an ontological *poiesis*, where history is seen not as an archive of causes and effects but as a field of tensions, ruptures, and emergent potentialities. Heidegger's reinterpretation of history as a "site of revealing," where Being comes into disclosure, and Benjamin's "now-time" (*Jetztzeit*) open pathways to this reconceptualization. The core of the paper identifies four key historical thresholds in which the relation between history and *poiesis* is reconfigured:

The Industrial Revolution marked the mechanization and commodification of labor, redefining the subject as a productive unit. Yet, it also marked the beginning of nature's instrumentalization as raw material, leading to long-term ecological alienation. Second, modern warfare revealed the dark side of *poiesis*—the capacity not only to create but to annihilate. The Holocaust and atomic bombings illustrated the biopolitical and thanatopolitical extremes of modern production. Third, May 1968 ruptured traditional revolutionary imaginaries. The slogans "Imagination to Power" and "Under the paving stones, the beach" emphasized *poiesis* as everyday resistance, aesthetic intervention, and the production of new temporalities, not reducible to systemic change. Finally, Anthropocene and posthuman production indicates that the subject of history is no longer solely human. Earth systems, non-human agents, and machinic actors (AI, algorithms, planetary networks) co-produce historical reality. *Poiesis* becomes geophysical, ethical, and existential. History, in this light, is the space of shared planetary action, not merely human decision.

Contemporary crises—climate catastrophe, algorithmic governance, democratic collapse—signal not only institutional failures but conceptual exhaustion. This paper examines how Continental thought addresses these crises through the concept of the "event": a rupture that breaks historical continuity and inaugurates new forms of life. Deleuze's concept

of *becoming* and Derrida's *différance* challenge linear, representational models of history and subjectivity. However, the paper critiques both for insufficiently addressing the materiality of ecological and technological transformation. It proposes an expanded *poiesis* that is not just symbolic or discursive but materially embedded and ontologically generative. This requires a new understanding of subjectivity—distributed, ecological, and relational—capable of inhabiting the tensions between destruction and creation.

As the Anthropocene blurs boundaries between nature, culture, and technics, political theory must confront the ethical stakes of creation. *Poiesis* is no longer neutral—it carries the burden of sustaining life or enabling extinction. Drawing on Ricoeur's ethics of responsibility and Arendt's notion of natality, the paper argues that political theory must reclaim the generative and world-building aspects of politics. This also entails rethinking the role of theory itself: not as a mirror of reality but as an act of world-making. Theorizing becomes a form of *poiesis*—a material, discursive, and ethical intervention into history. This is particularly urgent when history itself is shaped by forces beyond human control. The final section sketches a speculative framework for a political poetics adequate to our time. Rejecting anthropocentric universalism and postmodern relativism alike, it advocates for a multi-scalar ontology of production—one that can hold together the human, non-human, technical, and planetary. This is not a politics of mastery but of co-becoming, where *poiesis* is both a mode of resistance and of care.

This paper concludes that history must be re-understood as a site of continuous *poiesis*, open to rupture, reinvention, and ethical commitment. Contemporary Continental political theory, to remain viable, must embrace a politics that is ontologically grounded, temporally plural, and normatively responsive. The shift from history as narration to history as creation implies a reorientation of political theory—from explaining what has been, to enabling what might become. In the Anthropocene, the stakes of such a reorientation are existential.